

İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN GENEL PRENSİPLERİ

Abdullah ALGÜN

Elektrik Mühendisi
EMO Ankara Şubesi Z2. Dönem İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Komisyonu Başkanı
aalgun06@gmail.com

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı “sadece bir hastalık veya sakatlığın olmayışı değil, aynı zamanda beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir huzur ve iyilik halidir.” sözleriyle tanımlıyor. Bu tanımdan hareketle, işçi sağlığını: kişinin işi ile ilgili sağlığı, iş güvenliği çalışmalarını da; işyerinde işin yürütülmesi ile ilgili olarak oluşan tehlikelerden, sağlığa zarar verebilecek durumlardan korumak ve daha iyi bir iş ortamı yaratmak için yapılan metotlu çalışmalar olarak tanımlayabiliriz.

İşçi sağlığı ve güvenliği çalışmalarının amacı, insan hayatını tehdit eden, genel olarak kaza ve hastalık şeklinde ortaya çıkan tehlikelerden insanları korumak, zarar verici etkenleri en alt düzeye indirgeyerek insanların daha güvenli bir ortamda çalışmalarını, hayatlarını sürdürmelerini sağlamak olarak özetlenebilir. Tabidir ki, bu amacı gerçekleştirmek için yapılacak çalışmalar, toplumun çok çeşitli kesimlerini yakından ilgilendirir. Öncelikle işyerlerinde işçiler işverenler, trafikte araç sürücüler, yayalar ve toplumun bütün diğer kesimleri devamlı bir etkileşim içindedirler. Özellikle işveren, işçi, devlet üçlüsü iş güvenliği açısından her zaman birlikte hareket etmesi gereken üçlüdür.

Çalışma hayatındaki iş sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili hata ve noksanlıkların bedelini, işçiler sağlıklarını ve bazen hayatlarını kaybederek, işverenler büyük ölçüde maddi zarar görerek, devlet ise, gerek iş gücü kaybı, gerekse kaza ve hastalıkların ekonomiye getirdiği mali ve sosyal külfetler olarak ödemektedir. Diğer yandan kaza ve hastalıklar sonucu ortaya çıkan yaralanma, sakat kalma ve ölüm olayları toplumun temelini oluşturan aile yapısını olumsuz yönde etkilemekte ve telafisi mümkün olmayan manevi yaralar açmaktadır. Bu sebeptendir ki **“ÖNLEMEK ÖDEMEKTEN DAHA UCUZ VE İNSANCILDIR”** sloganı, iş güvenliğinin temel sloganlarından biri olmuştur. Bu noktada iş güvenliği çalışmaları, temelde risklerin ortaya çıkmadan önlenmesi çalışmalarını ihtiva eder.

İŞ KAZASI MESLEK HASTALIĞI

Basit anlamı ile kaza; “beklenmedik bir anda meydana gelen kişi veya kişileri hemen yada sonradan beden ve ruhen arızaya uğratan olay” olarak tanımlanırsa, iş kazası; işçilerin iş başında sayıldığı hallerden birinde

meydana gelen kaza olarak tanımlanabilir.

İşçilerin gerek kullanılan hammaddeler gerekse çevre şartlarından etkilenerek uğradıkları geçici veya sürekli, hastalık, sakatlık veya ruhi arıza hallerine meslek hastalığı denmektedir.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Yasa’sının 11’inci maddesinde ise, iş kazası ve meslek hastalığı

A) İş kazası, aşağıdaki hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence ve ruhça arızaya uğratan olaydır:

a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,

b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,

c) Sigortalının, işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,

d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,

e) Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında,

B) Meslek hastalığı, sigortalının çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleridir.

olarak tarif edilmiştir.

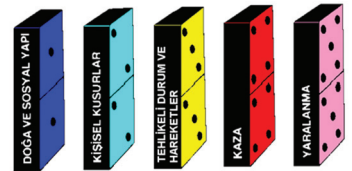
KAZA ZİNCİRİ

Kazanın meydana gelmesi için gereken faktörler Domino Teorisi adı verilen kaza zinciri ile açıklanabilir.

Bir kaza (yaralanma, zarar görme olayı)

5 adet temel nedenin arkaya dizilmesi sonucunda meydana gelir. Bunlardan biri olmadıkça bir sonraki meydana gelmez ve dizi tamamlanmadıkça kaza ve yaralanma olmaz.

Kaza Zinciri

KAZA ZİNCİRİNİN 5 FAKTÖRÜ

1- İnsanın Doğa ya da Sosyal Evrim Karşısındaki Zayıflığı

İnsanın doğa karşısındaki bünyevi ve sosyal yapısından doğan zayıflığı, kazanın ilk nedenidir. Örneğin bir pres kazasının temel nedeni, insan bedeninin pres karşısındaki zayıflığıdır. Eğer insan, presten daha güçlü olsaydı, ya da elinin üzerine pres değil de bir kitap düşseydi, bu bir kaza olmazdı. Şu halde tüm kazaların ilk nedeni budur ve doğada kaza yapısal bir olaydır, kesinlikle önlenemez.

2- Kişisel Özürler

Dikkatsizlik, pervasızlık, önemsemezlik, sinirlilik, ihmâl gibi kişisel özürler, kazaların ikinci nedenidir. Bu kusurlar, insanın doğa karşısındaki zayıflığının kişisel yönüdür. İnsanların bu zaafı eğitimi ve disiplinle belki kısmen düzeltilebilir, ancak iş güvenliği bilimi, bu konu ile uğraşmaz. Kişisel özürlerin ne zaman ortaya çıkacağı bilinemeyeceği için, insanı özürsüz bir varlık olarak kabul eder.

3- Tehlikeli Durum ve Davranışlar

İnsanın doğal ya da kişisel özürlerinin bir kaza nedeni sayılabilmesi için, çalışma esnasında dikkatsiz bir hareket yapmış olması gerekir ve kazanın asıl nedeni de, işbaşında yaptığı bu yanlış davranıştır.

Diğer taraftan, çalıştığı makinede (örneğinizde, pres kalıbında) gerekli koruyucu elemanların bulunmaması işyerindeki tehlikeli bir durumdur. İşçi yanlış bir hareket yapmasa veya işyerinde tehlikeli bir durum olması, çalışanın dikkatsiz tabiatıta oluşu, bir kazanın olması için yeterli olamaz.

4- Kaza Olayı

Yukarıda belirtilen üç faktörün art arda dizilmesi de kazanın olması için yeterli değildir. Önceden planlanmayan ve bilinmeyen bir olayın da (kaza olayı) meydana gelmesi gerekir.

5-Yaralanma Zarar veya Hasar

Kaza zincirinin sonuncu halkasıdır. Bir kaza olayının, özellikle yasal kaza tanımındaki duruma gelmesi için, bir zararla sonuçlanması gerekir. (Örneğimizdeki pres kazasında, ilk 4 faktör oluşsa bile, işçi son anda elini çekip yaralanmadan kurtulursa zincir tamamlanmış sayılmaz.)

İŞ GÜVENLİĞİNİN ON TEMEL İLKESİ

1- Kaza zincirinin 5 halkasından ancak üçüncüsüne etki edilebilir. İş güvenliğinin sağlanması çalışmaları, tehlikeli durum ve davranışların ortadan kaldırılması konusunda yoğunlaşır.

2- İŞ KAZASI=TEHLİKELİ DURUM X TEHLİKELİ HAREKET olarak formüle edilirse, bu iki riskten birinin 0 (sıfır) olması halinde kaza ihtimali de 0 (sıfır) olmaktadır.

Tehlikeli durumun olduğu bilinen bir ortamda çok dikkatli olup ve hiçbir riskli davranışta bulunulmazsa kaza ihtimali sıfırdır. Yine benzer bir yaklaşımla tehlikeli davranışa karşı her türlü teknik tedbir alınmışsa kaza ihtimali sıfır olacaktır. Tabidir ki bu ifadeler ideal şartlar ve durumlar için geçerlidir. Gerek makinelerin teknik olarak kusursuzluğu, gerekse insanoğlunun hatasız davranışı gerçek hayatta tam olarak sağlanamayacağından tedbirlerin her iki yönden alınarak kaza riskinin sıfıra indirilmesi yolunda çalışmak en doğru hareket olacaktır.

İş kazalarının nedenlerinin

% 88'i tehlikeli hareketler,
% 10'u güvensiz koşullardır.
Nedeni bilinmeyen kaza oranı % 2 dir.

3- Kaza sonucu meydana gelebilecek zararın büyüklüğü önceden kestirilemez. Bu tamamen şansa ve rastlantıya bağlıdır.

4- Ağır yaralanma veya ölümle sonuçlanan her kazanın temelinde, uzun kaybı ile sonuçlanan 29, yaralanma meydana gelmeyen 300 olay vardır. Diğer bir deyişle, 330 olaydan 300'ü ucuz atlatılmakta, 29'u uzun kaybı ile yalnızca 1'i ölümle sonuçlanmaktadır.

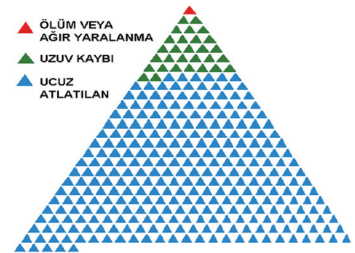
5- Çalışanların tehlikeli davranışlarının nedenleri 4 ana gruba ayrılır.

- a-Bünyeden, doğadan gelen kişisel özürler
- b-Bilgi ve ustalık yoksunluğu
- c-Fiziksel uygunsuzluk
- d-Kötü çevre koşulları

6- İş güvenliğinin çalışma alanları şunlardır:

- a-Mühendislik, revizyon
- b-İnandırma ve özendirme (ikna ve teşvik)

İŞ KAZALARININ NEDENLERİ

c-Ergonomiden yararlanma (insan yapısına uygun alet ve teçhizat kullanma)
d-Disiplin önlemlerine başvurma

7- Kazalardan korunma yöntemleri ile üretim kontrolü 'kalite kontrolü, fiyat kontrolü ve üretimin artırılması) metotları, her zaman birbirinin paralelindedir, çatışmaz.

8-İş güvenliği ile ilgili yönetmelikler, üst yönetim tarafından çıkarılırsa etkili olur.

9-Formen (ustabaşı) yani ilk yönetici kazalardan korunmada en etkili kişidir.

10-İş güvenliğinin sağlanmasında insancıl duygular yanında iki itici parasal faktör vardır.

a-Güvenli çalışan işletmede üretim artar, maliyet düşer.
b-Kazada, görünen kayıpların beş katı kadar da görünmeyen zarar meydana gelir.

İş güvenliğini sağlamak için, öncelikle iki temel kaza nedenini ortadan kaldırın:

a-Tehlikeli durumlar
b-Tehlikeli hareketler

İş güvenliğini sağlamak için, kaza zincirini oluşturan halkalardan en az birini ortadan kaldırmak yeterlidir. Bu durumda kaza zinciri tamamlanamayacağı için kaza da oluşmaz.

Kazayı oluşturan iki temel nedeni ortadan kaldırarak kazayı önlemenin yolu açık ve nettir.

-İşyerinizde, güvenli çalışma koşullarını hazırlamak.

-Bu koşulların zaman içerisinde değişmesini (güvenliğin tehlikeye düşmesini) önlemek ve bunun tedbirlerini sürekli kılmak

-Hatalı davranışların ortadan kaldırılması için işyerinde personeli eğitmek.

-Eğitimle öğrenilenlerin sürekli olarak uygulanmasını sağlamak.

İş kazaları veya meslek hastalıkları, her ikisi de önceden olması planlanmayan ve istenmeyen olaylardır. Böyle olmasına rağmen neden bütün dünyada istenmediği ölçüde meydana gelmekte insanları bu kadar meşgul etmektedir? İş kazaları konusunda günümüze kadar yapılan çalışmalar ve araştırmalar, iş kazalarının sebeplerinin iki ana başlık altında toplandığını göstermektedir. Bunlar tehlikeli durumlar ve tehlikeli davranışlardır. Diğer bir ifade ile kaza sebebi olabilecek tehlikeli durum ve hareketler şu başlıklarla toplanabilir.

Tehlikeli Durumlar :

- Koruyucusuz veya koruyucusu yetersiz makine kullanmak,
- Kusurlu veya noksan teçhizat kullanmak,
- Bina yapısı ile ilgili bozukluklar,
- Organizasyon, yerleşim bozukluğu veya düzensizliği,
- Kötü termal şartlar (ısıtma-havalandırma)
- Kaygan, zayıf ve arızalı zeminde çalışma,
- Güvenliksiz istifleme,
- Elektrik tesisatının uygunsuzluğu ve kötü aydınlatma

Tehlikeli Davranışlar :

- Koruyucuları kullanılmaz hale getirmek,
- Güvenliksiz malzeme kullanmak,
- Çalışan makineler üzerinde bakım, onarım ve temizlik yapmak,
- Kişisel koruyucuları kullanmamak,
- Güvenlikle ilgili yönetim hataları ve kötü disiplin,
- İşçinin kabiliyetsizliği ve dikkatsizliği,
- Çalışanın ruhi, bedeni ve sosyal durumundan kaynaklanan sebepler (Tez canlılık, çabuk heyecanlanma, sinirlilik, maddi ve ailevi durum)

Meslek hastalıklarına ve çoğu zaman dolaylı olarak iş kazalarına sebep olan etkenler ise şunlardır:

- Kimyasal Etkenler (Katı, sıvı, gaz, toz, buharlar)
- Fiziksel etkenler (Gürültü; vibrasyon, ısı, ışık, nem, radyasyon, basınç)
- Biyolojik etkenler (Bakteriler, virüsler, mantarlar)
- Ergonomik etkenler (İnsan ve makine arasındaki uyumsuzluk)
- Psikolojik etkenler (Monoton iş, iş yükü, aşırı hız vb.)
- Psikososyal etkenler (Kişinin çevre ilişkisi ile oluşan etkenler).

KPSS 7161 Kodu İle İlgili Olarak EMO'nun Uygulaması Örnek Oldu

Elektrik Mühendisleri Odası'nın (EMO) Serbest Müşavir Mühendis (SMM) belgelerinde uyguladığı sistem, kamuda elektrik mühendisi olarak çalışacak mühendisler için örnek oluşturdu. Daha önce Kamu Personel Seçme Sınavı'nda (KPSS) sadece elektrik mühendisliği bölümlerinden mezun olanların başvuruda bulunabildiği kadrolar için Yükseköğretim Kurulu, EMO'nun uygulamasına benzer şekilde belirlenen 7 elektrik mühendisliği dersinden en az üçünü alan elektrik-elektronik, elektronik, elektronik ve haberleşme mühendislerinin de başvuruda bulunabilmesine karar verdi.